

Ομιλία Prof. Ari Sitas - Head of the University of Cape Town's Sociology Department, για την Δημόσια συζήτηση με θέμα: ΠΑΡΕΛΘΟΝ: ΜΙΑ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ, Συζητάμε για την Επιτροπή Αλήθειας στην Κύπρο, 10/11/2016.

Αγαπητοί κυρίες και κύριοι,

Θεωρώ ότι ένα είδος σαν το TRC institution και μια ανάλογη διαδικασία, είναι πρώτης ανάγκης για την Κύπρο σε περίπτωση που λυθεί το Κυπριακό πρόβλημα. Λέω «ένα είδος σαν», γιατί το πρόβλημα στην Κύπρο δεν είναι το ίδιο με τη Νότια Αφρική, Ιρλανδία, Χιλή, Ρουάντα, Κολομβία ή Τυνησία – ναι υπήρχαν και σε αυτές τις περιπτώσεις θύματα και δράστες και χύθηκε αίμα, αλλά υπάρχουν βασικές διαφορές που δεν μπορούμε να αγνοήσουμε.

Η Νότια Αφρική μπορεί ή μπορεί και να μην είναι ένα καλό παράδειγμα σε σύγκριση με τις ανησυχίες που έχετε τώρα και το πώς να φροντίσετε το μέλλον του νησιού. Στη Νότια Αφρική υπήρξε μια βαθιά αλληλεξάρτηση μεταξύ της μαύρης πλειοψηφίας και της λευκής μειοψηφίας, που σήμαινε: ο λευκός πλούτος εξαρτιούνταν από τη μαύρη εργασία. Οι λευκοί άποικοι ήταν ισχυροί σε όλο το κράτος, οι μαύροι είχαν την εργατική δύναμη και οποιαδήποτε X έφερνε μαζί της άμεσες πιέσεις για μια λύση ή επίλυση των συγκρούσεων. Ο μεγάλος πολιτικός και κοινωνικός ανταγωνισμός, δημιούργησε μια κατάσταση όπου ούτε το λευκό καθεστώς θα μπορούσε να εμποδίσει την εξέγερση, ούτε αυτοί που καταπιέζονταν να ανατρέψουν την κυβέρνηση. Δεν υπάρχει μια τέτοιου είδους κοινωνική πίεση στην Κύπρο.

Υπήρχε επίσης ένας σοβαρός υποκειμενικός παράγοντας: η πλειοψηφία των μαύρων οδηγήθηκε από ένα κίνημα του Κογκρέσου, από το Εθνικό Κογκρέσο, μια συμμαχία η οποία είχε μη-φυλετικές αρχές. Ως εθνικο-απελευθερωτική οργάνωση, ήταν μέρος των οργανώσεων που προσπαθούσαν να βρουν μια ισορροπία μεταξύ της ελευθερίας και της ισότητας, όπου εμπνεύστηκαν από άλλα Κογκρέσα, όπως αυτό του πρώτου ιδρυτή ενός τέτοιου Κογκρέσου, του Μαχάτμα Γκάντι. Στη συμμαχία υπήρχαν πολλοί δημοκρατικοί, συμπεριλαμβανομένου και του Κομμουνιστικού Κόμματος Νότιας Αφρικής και ενός πολύ δυναμικού συνδικαλιστικού κινήματος. Είχαν ένα κοινό στόχο για την επίτευξη των αρχών ενός Freedom Charter ή αυτό που ονομάστηκε «εθνική δημοκρατική επανάσταση». Η συμμαχία που είχε αρχηγό της τον Μαντέλα, είχε τη χρήση των όπλων ως το τελευταίο της καταφύγιο για υπεράσπιση, όπου όλα τα είδη διαδηλώσεων και μη χρήσης βίας, καταρρίφθηκαν μεταξύ του 1959-1961. Το «guerilla campaign» του (με τη μόνη εξαίρεση δύο σπάνιες περιπτώσεις), ήταν να επιτεθεί μόνο σε συγκεκριμένους συμβολικούς στόχους.

Στην Κύπρο, η μετάφραση της ιδέας μιας εθνικής κινητοποίησης και στις δύο κοινότητες, στην ΕΚ και στην ΤΚ, για παράδειγμα η δημιουργία της ΕΟΚΑ και της ΤΜΤ, είχε ως αρχή τη χρήση όπλων και τον κομμουνισμό ως μια απειλή που μπορεί να εξαλειφτεί- οι ανταγωνιστικές ιδέες των εθνικισμών δεν ήταν μέσα, όπου δεν έκαναν μόνο τον ηρωισμό μια αρετή και μαρτύρησαν για την Ένωση και το Taksim, αλλά επίσης μοιράστηκαν και μια πολύ βαθιά υπο-κουλτούρα του милитарισμού και των όπλων. Μέχρι σήμερα, η γοητεία που επικρατεί με τον

στρατιωτικό εξοπλισμό και η πεποίθηση ότι ο πόλεμος είναι η μόνη λύση για αλλαγή, είναι πολύ έντονη και στις δύο κοινότητες. Το «Άλλο» ήταν μια αναλώσιμη κατηγορία και παραμένει το ίδιο ακόμη και σήμερα για πολλούς.

Η Νότια Αφρική από την άλλη, είχε την ευκαιρία να έχει αξιόλογους ηγέτες, αλλά φυσικά αυτό ήταν και ένα τίμημα: ένας ηγέτης όπως ο Νέλσον Μαντέλα στη μαύρη κοινότητα και ο Klerk στη λευκή κοινότητα, υπήρχε πάντα κίνδυνος αυτοί που διοικούνταν να μείνουν πίσω στο περιθώριο- ένα σύντομο δημοψήφισμα, μερικές συμβολικές συντριβές και η αναβολή βασικών κοινωνικών και οικονομικών προκλήσεων δεν ήταν ιδιαίτερης σημασίας, ούτως ώστε να μπορούσε να έρθει η αλλαγή και θα μπορούσε να αποδειχθεί προβληματική. Η πίεση για να βρεθεί μια λύση είχε ως αποτέλεσμα να παραμείνουν άλυτα πολλά θέματα, κάτι που «στοιχειώνει» τη χώρα τώρα. Η νέα γενιά των μαύρων φοιτητών και των νέων εργαζόμενων αντρών και γυναικών επαναστατούν και υποστηρίζουν ότι η χειραψία με τον Μαντέλα μπορεί να ήταν ένα είδος προδοσίας, ότι ο ρατσισμός και ο έλεγχος από τους λευκούς ισχύει ακόμα, ότι οι ευκαιρίες στη ζωή είναι άνισες και ότι η φτώχεια παραμένει θέμα των μαύρων.

Η διαδικασία των διαπραγματεύσεων βασίστηκε σε μια σειρά συμβιβασμών: όπως γνωρίζετε η Νότια Αφρική βασίστηκε σε τρεις συμβιβασμούς και μία υπόσχεση: υπήρχε μια λύση συμβιβασμού για το ζήτημα της γης που διατηρούσε την ιδιοκτησία γης από τους λευκούς πριν από τη δεκαετία του 1910, που στη ουσία άφηνε την πλειοψηφία των πιο παραγωγικών κομματιών γης στους λευκούς, η σχέση εργοδότη-εργάτη που προσπάθησε να βρει μια μη συγκρουσιακή μέθοδο χάραξης πολιτικής και ένας συμβιβασμός μεταξύ Αφρικανών μοντερνιστών/δημοκρατών και παραδοσιακών αρχηγών που διατηρούσαν ένα σημαντικό τμήμα της χώρας κάτω από εθιμικό και κληρονομικό έλεγχο. Η υπόσχεση ήταν ότι παρόλο που υπήρχαν αυτοί οι συμβιβασμοί, ένα Πρόγραμμα Αναδιοργάνωσης και Ανάπτυξης θα ήταν ιδανικό για να ασχοληθεί με τα θέματα ανισότητας και φτώχειας. Μέχρι σήμερα, τίποτα δεν αποτελεί πυλώνα σιγουριάς και όλα αυτά έχουν αμφισβητηθεί. Γι' αυτό και πρέπει να τύχει ιδιαίτερης φροντίδας και να δοθεί η απαραίτητη σημασία στο θέμα της Κύπρου, ούτως ώστε να προσδιοριστούν τα βασικά στοιχεία οποιουδήποτε συμβιβασμού και οποιεσδήποτε αντιρρήσεις να μπορέσουν να τύχουν συμβιβασμού και συμφιλίωσης. Σε αντίθετη περίπτωση, η συνύπαρξη θα παραμείνει απλά μια ιδέα και η σύγκρουση και η μη εύρεση λύσης θα κυριαρχούν.

Δεν χρειάζεται να σας πω ότι πρέπει να είστε ιδιαίτερα προσεκτικοί με τις συνομιλίες μεταξύ των ΕΚ και των ΤΚ που συμβαίνουν αυτή τη στιγμή. Αυτό που πρέπει να σας πω, είναι ότι πρέπει να καταγράφεται οποιαδήποτε αρνητική δήλωση και σημείο έντασης και αυτά να αποτελέσουν μέρος της διαδικασίας συμφιλίωσης. Ωστόσο, αυτό που θα μπορούσε να φανεί καθαρά από την περίπτωση της Νότιας Αφρικής, είναι το εξής: κάθε διαδικασία συμφιλίωσης προϋποθέτει την εύρεση ενός «τρίτου χώρου», η οποία επιτρέπει στις δύο πλευρές που συμμετέχουν να αποδεχθούν ότι το παρελθόν ήταν όντως λυπηρό.

Η οικουμενική στιγμή στη Νότια Αφρική με επικεφαλής τον Αρχιεπίσκοπο Tutu, που υποστηρίζεται από τις εκκλησίες, τους ναούς και τα τζαμιά, αλλά και πολιτικές ηγεσίες στον βαθμό που αποκαλούν το Απαρτχάιντ μία «αμαρτία», ήταν μια στιγμή λοιπόν που επέτρεπε μια κίνηση πέραν από το αδιέξοδο των ανταγωνιστικών εθνικισμών: η κατάκτηση του ενός, ήταν έτσι κι αλλιώς η στέρηση του άλλου. Ένα στενά συνδεδεμένο γεγονός με τη χριστιανική εκκλησιαστική προσέγγιση, ήταν ότι η εξομολόγηση είναι λύτρωση από μόνη της και η συγχώρεση σήμαινε μια λογική και απαραίτητη εξιλέωση.

Υπάρχει ένας τέτοιος τρίτος χώρος στην Κύπρο;

Σίγουρα, δεν μπορεί να είναι το ίδιο με την περίπτωση της Νοτίου Αφρικής. Το 2004 όταν ο Djelal Kadir, ο αξιόλογος ακαδημαϊκός με βάση του την Άιοβα των ΗΠΑ, που παρεμπιπτόντως γεννήθηκε στον Άγιο Θεόδωρο, όταν ο Kadir και εγώ λοιπόν είχαμε πρόσκληση να συμμετέχουμε στις δικοινοτικές πρωτοβουλίες και διαλόγους, κοντά στην εποχή του Δημοψηφίσματος επί του Σχεδίου του Κόφι Ανάν, ήταν λάθος μου να πιστεύω τότε ότι η επιθυμία να συμπεριληφθούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θα πρόσφερε ένα τέτοιο τρίτο χώρο. Ούτε η εξέγερση Jasmin στο βορρά, ούτε η εντατική κίνηση των ομάδων σύσφιξης σχέσεων και το άνοιγμα των συνόρων κατάφεραν οτιδήποτε. Η ήττα του Σχεδίου Ανάν στην ΕΚ κοινότητα ήταν καθοριστική.

Μπορεί να βρεθεί ένας τέτοιος τρίτος χώρος; Και ακόμη μια επιπλέον ερώτηση: είναι απαραίτητη μια Επιτροπή Αλήθειας και Συμφιλίωσης, για να επιτευχθεί ένας διακανονισμός και ένας νέος τρόπος συμβίωσης;

Όσον αφορά τη δεύτερη μου ερώτηση, η απάντηση είναι ΝΑΙ. Υπάρχει ανάγκη δημιουργίας μιας τέτοιας Επιτροπής στην Κύπρο, όσο χρειάζεται να υπάρχει σε οποιοδήποτε μέρος του πλανήτη που υπάρχουν παρόμοια θέματα. Όσον αφορά την πρώτη ερώτηση, η απάντηση μου θα ήταν πιο αβέβαιη: αφού η Ευρώπη δεν κατάφερε να είναι ο «από μηχανής Θεός», τότε θα εισηγούμουν διάφορες ιδέες που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ένα τέτοιο χώρο.

Ορίζοντας το παρελθόν / Στοιχειοθετώντας το παρελθόν

Όπως το αντιλαμβάνομαι, η αντίθετη άποψη για τη δημιουργία μιας Επιτροπής Αλήθειας και Συμφιλίωσης συνήθως ήταν ιδιοτελής αφού το Σχέδιο Ανάν τη δήλωσε ως ένα θετικό στοιχείο. (Το επιχείρημα του Errol Kaymak το 2007 ενάντια στη δημιουργία της Επιτροπής Αλήθειας και Συμφιλίωσης είναι διαφορετικό και θα επιστρέψω σε αυτό, γιατί οι εισηγήσεις του για το τι θα έπρεπε να γίνει θα έπρεπε να τύχουν πιο σοβαρής διαχείρισης). Ανέφερα τη λέξη «ιδιοτελής», διότι οι επικρίσεις των μέχρι τώρα Επιτροπών, συμπεριλαμβανομένης και αυτής της Νοτίου Αφρικής, προβλήθηκαν γρήγορα προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις θηριωδίες και τις καταχρήσεις του παρελθόντος, που με τη σειρά τους επιμένουν και παραμένουν ως ένα ιστορικό σημείο που συνεχίζει να στοιχειώνει και δεν αφήνει να φανεί ένα καθαρό παρόν.

Μερικές από τις αρνητικές αντιδράσεις για την απολογία της Ερατώσ Κοζάκου-Μαρκουλή στις αρχές της χρονιάς σχετικά με τις δολοφονίες και τις εξαφανίσεις Τουρκοκυπρίων στα χωριά Αλόα, Μάραθα, Σανταλάρης και Τόχνη το 1974, ήταν αντιπροσωπευτικές των όσων θα είχε να αντιμετωπίσει μια τέτοια Επιτροπή στην Κύπρο. Ότι ένας πρώην Υπουργός Εξωτερικών θα στήριζε μια τέτοια Επιτροπή θεωρήθηκε ως ένα είδος ύβρης από την προηγούμενη κυβέρνηση, αντί να συνειδητοποιούν ότι μόνο όταν η μονοφωνία της εθνικής δικαιοσύνης αποσιωπείται, τότε δεν είναι δυνατή μια λύση.

Υπάρχουν δυσκολίες σε όλες αυτές τις προσπάθειες για την αντιμετώπιση του παρελθόντος. Η δυσκολία στην Κύπρο είναι άμεση. Δεν είναι μόνο η σιωπή των όσων ενεπλάκησαν, αλλά και η σιωπή των θυμάτων: 50% των θυμάτων θα προτιμούσαν να παραμείνουν σιωπηλοί – οι βιασμοί, η βία, ο φόβος και ο τρόμος ανακατεύονται και παίρνουν τη μορφή φρικτών δαιμόνων που τα θύματα δεν θα μπορούσαν να αποφύγουν. 90% των δραστών θα έχουν μάλλον κάνει προσπάθειες αποσιώπησης τους. Αλλά ας προχωρήσουμε, αυτά ανήκαν σε μια άλλη εποχή. Είμασταν και μεις θύματα εντολών άλλων και ακόμα χειρότερα: αυτοί οι Έλληνες και Τούρκοι, κομμουνιστές, μουσουλμάνοι, χριστιανοί το είδαν να έρχεται. Ωστόσο, υπάρχει ένα 50% των θυμάτων που ζητούν μια αναγνώριση, μια συγγνώμη, κάποια επιστροφή, κάποια διαδικασία που να τους επιτρέπει να ξεπεράσουν αυτές τις στιγμές. Και είναι συγκεντρωμένοι σε ένα γηραιό κομμάτι του πληθυσμού, 50-60 ετών που το έζησαν και τα παιδιά τους που άκουσαν τις ιστορίες για το τι έγινε, ποιον χάσανε και τη λυπητερή εμπειρία των προσφύγων.

Σημαντικό είναι και το γεγονός ότι από την εποχή του '74 και της διχοτόμησης, οι δύο κοινότητες είχαν βιώσει μια παρατεταμένη περίοδο οικονομικής ανάπτυξης, κοινωνικής και εκπαιδευτικής κινητικότητας, η οποία έχει δημιουργήσει βαθιά συμφέροντα στην υπάρχουσα κατάσταση – πάρτε την τάξη μου της τελευταίας χρονιάς στο Τεχνικό Γυμνάσιο Λεμεσού το 1970, οι μισοί ήταν της εργατικής τάξης ή / και αγροτικής καταγωγής, από φτωχές οικογένειες, κανένας από αυτούς τώρα δεν θα ήταν καλά εκπαιδευμένος, υψηλά αμειβόμενος επαγγελματίας, επιχειρηματίας και μέρος μιας επιτυχημένης μεσαίας κοινωνικής τάξης. Πάρτε την ίδια ομάδα σε κοντινή απόσταση από το τουρκικό Λύκειο κορασίδων, θα τις βρείτε μέσα και γύρω από την Κερύνεια / Girne, μορφωμένες, καλοπληρωμένες επαγγελματίες ή / και νοικοκυρές της μεσαίας/ανώτερης κοινωνικής τάξης. Αυτή η περίοδος της συνεχούς ανάπτυξης φτάνει στο τέλος της και από τις δύο πλευρές, αλλά αυτό δεν έχει ταρακουνήσει την πεποίθησή τους ότι τα παιδιά τους θα έχουν ακόμα καλύτερο μέλλον. Αλλά μπορεί ο πλούτος και τα μετρητά να εξαφανίσουν τις άσχημες μνήμες;

Οι δυσκολίες δεν είναι μόνο άμεσες: η συμφιλίωση μεταξύ των ανθρώπων δεν μπορεί να είναι ένα γεγονός ή ακόμα και μια σειρά από οργανωμένες εκδηλώσεις που ευνοούν όσους βρίσκονται στην εξουσία, μια γρήγορη λύση ή μια εκτροπή στην επιθυμητή πορεία. Το TRC στη Νότια Αφρική έχει θεωρηθεί ως τέτοια από πολλούς, ακόμα κι αν αυτό που είδαν μέσα από αυτό ήταν συγκινητικό, πριν πιάσουν βαλίτσες και ανοίξουν πολλές πληγές που είχαν αφεθεί να κλείσουν. Κάθε πρωτοβουλία πρέπει να αφορά μια μακρά και παρατεταμένη διαδικασία

κατά την οποία μία συγκεκριμένου χρόνου Επιτροπής είναι μια ενισχυμένη πράξη θέλησης. Οι λέξεις της ελληνικής γλώσσας απαγορεύουν να είναι κάτι βεβιασμένο: οι λέξεις γίνονται με την πρόθεση "συν" – συμφιλίωση, συνύπαρξη, συγχώρηση, επικοινωνούν μια βαθιά αμοιβαιότητα που δεν μπορεί ποτέ να επιτευχθεί.

Αν η συμφιλίωση είναι δύσκολο, η συνύπαρξη είναι εξίσου δύσκολη, διότι δεν πρόκειται για μια δήλωση, μια συγγνώμη, ή μια πράξη μεταμέλειας. Πρόκειται για τη δημιουργία ενός τρόπου ζωής που πριν από τη βία και τη διχόνοια ήταν αδύνατον να υπάρχει. Οι άνθρωποι πρέπει να ζήσουν εκ νέου μαζί. Η Κύπρος έχει ένα σημαντικό κοινό με την Ινδία και το Πακιστάν: τη μοίρα της απόλυτης διχοτόμησης που εμπεριέχει ανταλλαγή πληθυσμών και ως επακόλουθο τον πραγματικό διαχωρισμό. Έλληνες Κύπριοι βρίσκονται εδώ, οι Τουρκοκύπριοι εκεί, Ινδοί εδώ, Πακιστανοί εκεί και ανάμεσα τους σε ένα ποτάμι αίματος. Έτσι, η «συγχώρηση» (όχι με την έννοια της συγγνώμης), χωρίς τη δέσμευση για «συνύπαρξη» είναι εγκάρδια, αλλά μάλλον γελοία.

Είναι μια δύσκολη υπόθεση, διότι αυτή η διχοτόμηση έχει ιστορικές ρίζες πριν δημιουργηθούν «τα μήλα της έριδος». Οι δύο κοινότητες μπορούν να πουν πως υπήρχαν για πάντα: κατά τη διάρκεια της ζωής του προπάππου μου, δεν θα μπορούσαμε να πούμε αν ήταν Έλληνας ή Τουρκοκύπριος επειδή μιλούσε τις δύο γλώσσες άπταιστα. Οι άνθρωποι που θεωρούσαν τους εαυτούς τους Έλληνες από τα νησιά του Αιγαίου και προφανώς η Κύπρος, μπορούσε να βρεθεί στην Αιθιοπία μιλώντας ελληνικά, ενώ ήταν είτε Μουσουλμάνος ή Χριστιανός. Αλλά υπήρχε μια δυσaréσκεια ριζωμένη στη σχέση μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και των υποτακτικών της, ο αδελφός του προπάππου μου ήταν ο πιο γνωστός αδελφοποιητής Λεμεσού, ακούγεται στις ιστορίες της πόλης, αυτός που παγίδευε και μάγισσες και ήταν μάλλον ένας γοητευτικός απατεώνας, ένα πρωτοπαλλίκαρα !!! - ο οποίος αρνήθηκε να πληρώσει φόρο στην Πύλη και προστάτευε όσους αρνούσαν να το πράξουν. Η ειρωνεία είναι ότι ο Επίσκοπος της χριστιανικής ορθόδοξης εκκλησίας είχε να συλλέξει τους φόρους για την Πύλη, λόγω του συστήματος των Μιλίων. Αυτές οι εντάσεις αυξήθηκαν κατά τη βρετανική αποικιοκρατία και μεγεθύνονται αργότερα στον αντιαποικιακό αγώνα και στη συνέχεια από την άνοδο της ένοπλης πολιτοφυλακής στην κοινωνία και τις μηχανορραφίες των βρετανικών, τουρκικών και ελληνικών κυβερνήσεων.

Η ανταπόκριση στη βρετανική αποικιοκρατία έκανε τις κοινότητες μας να ακολουθήσουν ξεχωριστούς δρόμους: εμείς GC, συλλογίστηκαμε τους παππούδες μας, δεν ήταν αποικιακοί, ήμασταν οι απόγονοι ενός αρχαίου πολιτισμού, ήμασταν πιο πολιτισμένοι από τους βρετανούς λεγόμενους civilisers, ήμασταν κομμάτι της Ιλιάδας, τα ίχνη μας ήταν στα ερείπια της Σαλαμίνας και της Αμαθούντας. Από την άλλη πλευρά, ήταν η σειρά του Κεμάλ Ατατούρκ, οι Τουρκοκύπριοι και υποστήριξε ότι και αυτοί ήταν ένας αρχαίος πολιτισμός που είχε καταστραφεί από την διεφθαρμένη Οθωμανική αυτοκρατορία και την αυτοκρατορική συμπαιγνία. Η δικοινοτική βία του 1963 (ακόμα δεν ξέρουμε ποιος έριξε την πρώτη πέτρα) και οι συνέπειές της, το πραξικόπημα (ίσως η πρώτη απόπειρα αλλαγής του καθεστώτος στο πρόσφατο

παρελθόν), η εισβολή και η διχοτόμηση έχουν επιβεβαιώσει ότι υπήρχε ένα πραγματικό και ένα φανταστικό σύνορο. Το πραγματικό μπορεί να αντιμετωπιστεί με μια πένσα και εξοπλισμό εξουδετέρωσης ναρκών, το φανταστικό δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί τόσο εύκολα: μπορούμε να φανταστούμε μια παντοτινή χρονική κλίμακα, χωρίς ο ένας τον άλλον.

Ως τη γενιά του πατέρα μου, ακόμα και αν ζούσαμε δέκα μέτρα ο ένας από τον άλλον, είχαμε ζήσει κοντά στα εκατό μέτρα περίπου, από την οδό Κτωρίδου (τώρα οδό Χαράκης) προς την οδό Άγκυρας, ο Άρτος Αστατουριάν μπορούσε να τρέξει την απόσταση σε 10,9 δευτερόλεπτα πιο γρήγορα από τον Χάρη Αϊβαλιώτη, 10,2 (νομίζω), ο διαχωρισμός ήταν προφανής. Ακόμα κι αν φτάσαμε εκεί: η μόνη *lingua franca* ήταν η αγγλική.

Έτσι, δεδομένων αυτών των δυσκολιών, είναι δυνατόν;

Για τους επικριτές του TRC η επεξεργασία της Αλήθειας και της Συμφιλίωσης είναι το πρόβλημα. Ορισμένες διαδικασίες συνηγορούν στην αλήθεια και μόνο, ενώ άλλοι υποστηρίζουν τις διαδικασίες συμφιλίωσης, χωρίς να ανακατεύεται το παρελθόν με τον οποιονδήποτε τρόπο. Για εκείνους που υποστηρίζουν διαδικασίες αλήθειας, είναι πεπεισμένοι ότι η διαδικασία της συμφιλίωσης ενισχύεται αν αναδύεται το παρελθόν, ενώ για όσους είναι κατά, οι διαδικασίες της αλήθειας δεν ενισχύουν, αλλά μάλλον ενοχλούν. Αφήνουν το παρελθόν στο παρελθόν και κλαίνε. Τελικά, η υπόθεση της Νότιας Αφρικής μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να αποδειχθεί είτε το ένα, είτε το άλλο.

Φοβάμαι ότι οι επικριτές αυτο-εξυπηρετούνται με εξελιγμένα επιχειρήματα για να καλύψουν την αδιαλλαξία τους έναντι στο μοναδικό λυτρωτικό χαρακτηριστικό του νεοτερισμού: ένας κόσμος ανοχής και δικαιωμάτων. Είμαι ακόμα εν αναμονή να διαβάσω την αντι-πρότασή τους: αυτό που ήταν / είναι η διαθέσιμη εναλλακτική λύση για τις κοινωνίες που μαστίζονται από βία, βαρβαρότητα, εξολόθρευση και την ανθρώπινη παρέκκλιση; Πώς μπορούμε να κολλήσουμε τα σπασμένα «αγκάθια» της ιστορίας; Με χρυσό, ουράνιο και το φυσικό αέριο; Ήταν / είναι η εναλλακτική λύση μια τελική λύση; Η εξάλειψη όσων διαχωρίζουν εθνότητες, κατηγορίες και θρησκευτικές κοινότητες; Ένας πόλεμος όλων εναντίον όλων μέχρι την ομοφωνία ενός έθνους; Νικητής η δικαιοσύνη; Η εξάλειψη των Τούτσι ή Χούτου; Ποια θα είναι η εναλλακτική τους;

Οι Επιτροπές Αλήθειας και Συμφιλίωσης δεν χρειάζεται να έχουν γραμμένο *retribution*, αυτό μπορεί να διαφέρει από τόπο σε τόπο. Ποτέ δεν πρέπει να είναι ταπείνωση, πρέπει να αφορά ανάληψη ευθύνης για πράξεις και τις ιδέες που βγαίνουν λάθος εκ των υστέρων. Πρόκειται για αναμόχλευση του παρελθόντος, για θεραπεία του παρόντος. Η αλήθεια θα είναι πάντα να αμφισβητήσιμη, η επανατοποθέτηση της ιστορίας θα αμφισβητηθεί, ένταση μεταξύ νομικής και ιατροδικαστικής κόντρα με την διαφοροποιημένη κοινωνιολογική ανάλυση, θα συνεχιστεί.

Δεν υπάρχει ποτέ εύκολη ανάλυση του ιστορικού που επιχειρεί να ανασυνθέσει το παρελθόν και να φέρει ακόμα και περιθωριακές φωνές μέσα στο κύριο

πλαίσιο και τη δικαστική διαδικασία που συνδέει αποδείξεις για πράξεις που απαιτούν ξεχωριστή φροντίδα και αποκατάσταση. Υπάρχει περιθώριο σκέψης στην Κύπρο που απαιτεί το γράψιμο της ιστορίας ξανά ως κρίσιμη πτυχή της διαδικασίας συμφιλίωσης. Λαμβάνοντας υπόψη το είδος της ιστορίας που διδάσκεται μέσα από τα σχολικά βιβλία, αυτό είναι κάτι περισσότερο από έναν ευγενή σκοπό και οι προσπάθειες διχοτόμησης, έχουν παράξει συναρπαστικές αφηγήσεις. Θα ήθελα να επικροτήσω και να επιστήσω την προσοχή ταυτόχρονα: η ιστορική γραφή, ανάλυση και ερμηνεία δεν μπορεί ποτέ να ξεκαθαριστεί από όλες τις επιστημονικές πλευρές και πολιτικές προκαταλήψεις, θα πρέπει να είναι κατά προσέγγιση έκδοση, ανοικτή σε περαιτέρω εξέταση με ειλικρίνεια και αληθοφάνεια.

Υπάρχει και ένα άλλο ανησυχητικό σημείο λόγω του πολλαπλασιασμού των Ειρηνευτικών Μελετών και συμβούλων Επίλυσης Συγκρούσεων και της ιδέας ότι πρόκειται για δύο όμοιες ομάδες ποδοσφαίρου από ίσο αριθμό παιχτών, μια αντίληψη που ενισχύεται από εθνογραφικές ανθρωπολογικές απόψεις - χωρίς καμία κατανόηση του ιστορικού βάρους της κάθε κατάστασης, των ιστορικών μνημών από γενιά σε γενιά, τις εμπειρίες, απειλώντας να καθυστερήσουν οποιαδήποτε δέσμευση. Εκτός από τα γραφόμενα του κάθε έθνους και την πολύ προβληματική καταγραφή του πυρήνα τους, οδηγεί επίσης σε μια μειλίχια πολυπολιτισμική εκδοχή που στερείται της αλλαγής και της δυναμικής. Ακόμη και στο μυαλό μου, τη Λεμεσό μπορώ να τη θυμάμαι και ας ανακατασκευαστεί με πολλούς τρόπους - μέσα από τις ιστορίες της γιαγιάς μου, κατά την οποία οι Τούρκοι ήταν κακοί, το όνομά της, Ελευθερία, της δόθηκε στα τέλη της ύστερης οθωμανικής κυριαρχίας δεν ήταν τυχαίο ή λόγω της αντιφασιστικής δράσης της μητέρας μου ή / και μέσω του Μακαριακού ξαδέλφου μου, την ΑΚΕΛική θεία μου ή τον χουντικό ξάδελφο μου. Και πώς μπορεί να έχουμε συνύπαρξη χωρίς την αλήθεια; Ποιος μιλάει και ποιος μένει σιωπηλός; Είναι τα άγνωστα περιστατικά, αλήθεια; Εάν η αλήθεια είναι γνωστή, αν τα σχολικά βιβλία γραφτούν εκ νέου, θα επιφέρουν εχθρότητα;

Έχετε επίσης να σκεφτείτε σοβαρά τα όρια για το τι μπορούν να επιτύχουν τις κοινωνίες των πολιτών. Η κοινωνία των πολιτών μπορεί να κάνει πολλά και έχει κάνει πολλά- την ακούραστη εργασία του Sevgul Uludag, του Niazı Keruziekul και του Γιάννη Παπαδάκη και των συνεργατών τους, για μια άλλη ιστορική αφήγηση, the bi-communal committee of the missing, οι ομάδες Συμφιλίωσης, οι πρωτοβουλίες των rapproachment συνδικάτων, ο Οίκος της Συνεργασίας και το συναρπαστικό έργο τους, NGOs όπως Truth Now, για όσους θέλουν να ξέρουν, υπάρχει ένας πολλαπλασιασμός όσων λένε αλήθειες. Εκτός όταν η πολιτικοί αναλαμβάνουν και οι πολιτικές ηγεσίες νομιμοποιούνται να κωδικοποιήσουν και να νομοθετήσουν τη διαδικασία, μπορεί πάντα να οριοθετηθεί.

Πράγματι, μπορείτε να επικρίνετε τη νοτιοαφρικανική TRC, αλλά κατασκευάστε τη δική σας: Η Συνύπαρξη θα χρειαστεί τη δική σας Επιτροπή Αλήθειας.

Ο τρίτος χώρος

Κάνω λάθος να υποθέτω ότι η γενιά των σημερινών 50-60ριδων στην Ελληνοκυπριακή/Τουρκοκυπριακή κοινότητα που ήταν η νεολαία κατά τη

διάρκεια των σκληρών χρόνων μεταξύ 1963-1975, που έζησε τις αγωνίες και τα βάσανα αυτών των ετών, εκείνοι που πολέμησαν και τους πολέμησαν, εκείνοι που σκοτώθηκαν και εκείνοι που γλίτωσαν, εκείνοι που κακοποιήθηκαν και βιάστηκαν και εκείνοι βίασαν και μάλιστα εκείνοι που βρέθηκαν μέσα στις αποφάσεις των γονιών τους, κρατάνε το κλειδί για ένα τέτοιο χώρο; Έχουν μια μοναδική συνείδηση. Σε αντίθεση με τα παιδιά τους που μεγάλωσαν στα μέσα στα πραγματικά και φανταστικά σύνορα, αυτή η ειδική συνείδηση μπορεί να είναι η πηγή της αλλαγής.

Όλοι γνωρίζουν τα πάντα για τη βία και τον πόλεμο και τις πραγματικές συνέπειες τους. Γνωρίζουν επίσης, ότι δεν υπάρχει κανείς άλλος έγκυρος που να μπορεί να δημιουργήσει το πλαίσιο για να κριθεί το παρελθόν λυπηρό. Θα είναι δύσκολο, δημιουργώντας αφηγήσεις, για να πουν οι άνθρωποι τι πιστεύουν πρέπει να ειπωθεί, οπότε μπορούμε να θεωρήσουμε ότι η γενιά των γονιών μας, μας είπε ψέματα, ότι ήμασταν πόνια σε ένα μεγαλύτερο παιχνίδι εξουσίας, μας δόθηκαν εντολές, δεν υπήρχε σταθερά το "εμείς" για μας, ότι άνθρωποι σκοτώθηκαν, ότι έγιναν αγριότητες. Ότι υπήρχαν και πολλοί άνθρωποι που σκοτώθηκαν από τους δικούς τους, επειδή είχαν θεωρηθεί προδότες του έθνους. Αλλά αν αυτή η προσπάθεια δεν στηριχθεί στην ανθρωπιά, που πιστεύω πως έχει αυτή η γενιά, τότε το αποτέλεσμα θα είναι χαώδες.

Αυτή η γενιά έμαθε ότι οι άλλοι δεν είναι αναλώσιμοι και δεν εξαλείφονται; Υπάρχουν ενδείξεις ότι αυτό μπορεί να το έμαθαν, ότι μπορεί να υπάρχει μια ανθρωπιά που μπορεί να αξιοποιηθεί: μια ανθρωπιά που οι Κύπριοι έχουν, αλλά φοβούνται να διερευνήσουν: ότι η πόλωση στο νησί, ακόμη και κατά τη διάρκεια αυτών των σκληρών χρόνων δεν κατέστρεψε το γένος όλο, που δείχνει ότι (και υπάρχουν σοβαρές εξαιρέσεις, όπως αυτό που συνέβη στη Μάραθα), καμία πλευρά δεν προσπάθησε να εξοντώσει την άλλη. Το χείλος της δολοφονικής εθνοκάθαρσης είχε φτάσει - ως ο επιφανής κοινωνιολόγος Michael Mann περιγράφει στο Dark Side για τη Δημοκρατία (σελ.6), όπου εξερευνά εθνοκτονίες και γενοκτονίες στη σύγχρονη εποχή, αναφέρει τα εξής: - «the brink of murderous cleansing is reached when one of two alternative scenarios plays out: the less powerful side is bolstered to fight rather than to submit ...by believing that aid will be forthcoming from outside and...the stronger side believes that it can force through its own cleansed state at little physical or moral risk to itself. ...This was reached but restraint was exercised, what kind of humanism allowed as I was told by my own generation people, «μα εν πλάσματα...ρε», η ίδια γλώσσα χρησιμοποιήθηκε για τη μη παράδοση των ήδη συλληφθέντων κομμουνιστών πραξικοπηματιών στις δύο δραματικές περιπτώσεις. Ποια είναι τα συστατικά τέτοιου ανθρωπισμού, που μπορεί να βρεθεί και στις δύο κοινότητες;

Μπορεί να κάνω λάθος, αλλά έχω τις μαρτυρίες των δύο T/K γυναικών, στη συνέχεια, νεαρά κορίτσια τότε, που περιγράφουν τον τρόπο που έζησαν στη Λεμεσό, όταν συγκεντρώθηκαν και βράχηκαν, οι στρατιώτες τους πήραν νερό, και λεηλάτησαν ένα κατάστημα για να τους δώσουν αναψυκτικά και ένας πήγε στο σπίτι για να τους πάρει μια αλλαξιά ρούχα. Παρ'όλα αυτά, λεηλασίες συνέβησαν αργότερα.

Όπως πολλοί της ηλικίας μου, θυμάμαι έντονα την παρουσία των T/K στη Λεμεσό. Μεγάλωσα κοντά στο σημείο όπου εργάζονταν οι γονείς μου, κοντά στο Λιμάνι- ήταν ένας ανώτερος τελωνειακός υπάλληλος του οποίου το όνομα δεν το θυμάμαι, ο Ali και οι μαούνες του, (σε ανταγωνισμό με τις μαούνες του θείου μου, Αριστείδης Φιλιππίδης και Αραούζος), δεκάδες χαμάλιδες / φορτοεκφορτωτές στην ουρά για δουλειά πίσω από το Τουριστικό Γραφείο της μητέρας μου για τη βάρδια της ημέρας - ακριβώς έξω από την πολύβουη T/K αγορά και το τζαμί προς την οδό ZigZag. Θυμάμαι, επίσης, τη μυρωδιά του αρνιού από δύο σουβλατζίδικα, το Ναργιλέδες καφέ - προς Αγία Τριάδα, με εικόνες της Μπεσίκτας και του Fenerbachshe στους τοίχους. Ποιος μπορεί να ξεχάσει τις ημέρες όταν ο Κιαζιμές ερχόταν να ορκιστεί. Είχα την αίσθηση ότι ήταν μέρος μιας κοινής ιστορίας. Αλλά, κάτι άρχισε να συμβαίνει στα τέλη της δεκαετίας του 1950, όταν η Ayshe με την οποία συναντιόμασταν συνήθως μετά το σχολείο στα βράχια για περιπάτο, είπε ότι οι φίλοι μου πέταξαν πέτρες σε αυτήν και τους φίλους της, βρίζοντας τους. Θυμάμαι τη διόρθωσα ότι ήταν απλά τσιακίλια, όχι πέτρες.

Σίγουρα παρά τις πολιτισμικές διαφορές, μπορούμε να συμφωνήσουμε ότι οι άλλοι δεν είναι εξαιρετέοι; Μπορώ ακόμα να νιώθω μια υπαρξιακή ανατριχίλα όταν διαβάζω το λαογραφικό στην εργασία Τεύκρου Ανθία, ο Διαμαντής κατατρέχει τις Αγωνίες και να σταματήσω να νιώθω εθνοκεντρικός; Δεν διακατέχονταν από έναν ανθρωπισμό που δεν έπρεπε να χαθεί μέσα στον ελληνικό πατριωτισμό; Θα μπορούσα να μην μπορώ να διαβάσω Μόντη «Στιγμές» και τα δύο πρώτα του «Επιστολές προς τη Μητέρα», εκτιμώντας την απaráμιλλη έκφρασή ποιήσης σε αυτά τα κείμενα, χωρίς να είμαι εθνοκεντρικός; (Φυσικά στην ανάγνωση της τρίτης επιστολής του προς τη Μητέρα, δεν υπάρχει διαφυγή από τον εθνοκεντρισμό). Υπάρχει ένας πολιτιστικός χώρος που μας επιτρέπει να πούμε ότι οι άλλοι δεν είναι εξαιρετέοι; Διάβασα την Έλλη Παιονίδου "η Πατρίδα μου", σας εκλιπαρώ όλους να το διαβάσετε για να ανακτήσετε την αίσθηση ότι κάθε πέτρα που σηκώσετε, βαθύς αναστεναγμός θα κόβει τα χέρια σας από χαμένους κόσμους που έχασαν τους ανθρώπους ... Για να επιτευχθεί η συνύπαρξη ανθρώπων χρειάζεται επίσης μια ψυχική διευθέτηση, ακόμη και αν αυτό επιτρέπει την επίσημη αμοιβαιότητα: - «ότι, αν και δεν μευποστήριξε με ό,τι λέτε ή κάνετε, είμαι έτοιμος να συνυπάρξω, επειδή υπάρχει ένα μεγαλύτερο στόχος στο χέρι: το μέλλον των παιδιών μας."

Χωρίς την ανακάλυψη ενός τρίτου χώρου που επιτρέπει στους ανθρώπους να ακούσουν σωστά ο ένας στον άλλο, ο διακανονισμός γίνεται δύσκολη υπόθεση. Κάνω λάθος να πιστεύω ότι η γενιά των 50-60 άριδων έχει αυτή την ικανότητα για να αποτελέσει αυτό το χώρο;

Σύνοψις

Είναι άποψή μου ότι το παρελθόν πρέπει να αντιμετωπιστεί πριν να φανταστούμε ένα καλύτερο μέλλον. Για να φτάσουμε στη Συνύπαρξη μια διαδικασία TRC είναι ζωτικής σημασίας. Πρέπει να πάρει ενημέρωση από τις αντιφωνίες και τις εντάσεις για τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων. Δεν χρειάζεται άλλες ανακλαστικές διαδικασίες TRC, όμως πρέπει να πάρει τον

χαρακτήρα της από την τοπική εμπειρία, προκειμένου να δώσει φωνή στα θύματα, να καθορίζει την ακρίβεια των καταχρήσεων και της βίας και να καταγράψει τα σημεία της λύπης των νεκρών και των ακρωτηριασμένων για να δώσει πίσω την αξιοπρέπειά τους. Πρέπει να αναγνωρίσω το έργο όλων εκείνων από τις δύο κοινότητες που έσκαψαν για να βρουν οστά και αναμνήσεις, που συγκέντρωσαν την ασχήμια εκείνων των ετών σε όλη την κάθε κοινότητα. Το νέο νησί χρειάζεται σκληρές προσπάθειες για καλό αποτέλεσμα.